

Ukraina: Reaksjoner mot mistenkte væpnede separatister, deres familiemedlemmer og personer som har jobbet for myndighetene i separatistkontrollerte områder

- Reaksjoner mot personer mistenkt for tilknytning til væpnede separatister
- Reaksjoner mot personer som har samarbeidet med eller jobbet for myndighetene i separatistkontrollerte områder
- Reaksjoner mot familiemedlemmer til mistenkte væpnede separatister

Bakgrunn

I 2014 tok Petro Porosjenko over som president etter Viktor Janukovitsj. Dette skjedde som følge av protester mot korrupsjon og vanstyre med autoritære tendenser, og en orientering mot Russland ved at Janukovitsj valgte å si nei til en tilknytningsavtale med EU.

I kaoset etter at Janukovitsj gikk av, reagerte Russland med å annektere Krim. Krim hadde tilhørt Ukraina/den ukrainske delen av Sovjet siden 1954, men tilhørte Russland før det. Befolkningen på Krim er i hovedsak etnisk russisk.

Konflikten øst i Ukraina startet i mars 2014. Russisk-støttede anti-ukrainske grupper øst i landet, inspirert av annekteringen av Krim, ønsket løsrivelse fra Ukraina. Dette utviklet seg til væpnet konflikt mellom pro-russiske separatister og ukrainske styrker.

Ukraina erklærte en anti-terroroperasjon mot separatistene i øst. Separatistene erklærte opprettelsen av DNR (Donetsk Folkerepublikk) og LNR (Lugansk Folke-republikk), også kalt separatistkontrollerte områder¹, våren 2014. Separatistene ble definert som terrorgrupper av ukrainske myndigheter (Sasse 2018; Ukraine Crisis Media Center 2018).

---

¹ Dette dreier seg om et lite område i Donetsk og Lughansk fylke, ca. 30 %, med 3,5 millioner innbyggere (Balaban, Volyanyuk, Dobrovolska, Balaban & Maiorov 2017, s. 46).

I myndighetskontrollerte områder har ukrainske myndigheter politisk og militær kontroll. Dette dreier seg om hele resten av Ukraina. Grensen mellom myndighetskontrollert og separatistkontrollert område er den såkalte kontaktlinjen. Den er 500 km lang og er frontlinjen mellom ukrainske militære styrker og separatistenes væpnede styrker (Fischer 2019, s. 28).

Skillet mellom øst og vest i Ukraina er flytende. Mange russiskspråklige ukrainere og russere er imot annekteringen av Krim og russisk innblanding i øst. Krigen i øst er snarere geopolitisk enn etnisk. Øst har alltid vært tettere knyttet til Russland enn vest.

Russland støttet separatistene med militær kapasitet, og med soldater da kampene raste som verst sommeren 2014 og vinteren 2015. Det ble inngått to fredsavtaler – Minsk I og Minsk II – høsten 2014 og vinteren 2015 (Fischer 2019, s. 11-12). Våpenhvile som avtalene la opp til, har blitt brutt utallige ganger, og volden har vedvart med varierende intensitet.

Det ble gjennomført nye fredsforhandlinger i 2019 og inngått ny våpenhvile sommeren 2020. Antall våpenhvilebrudd var betydelig lavere høsten 2020 (OSCE 2020), men vinteren 2021 eskalerte volden på nytt (OSCE 2021).

Hittil har rundt 13 000 blitt drept (3400 sivile), og ca. 30 000 skadet (7000–9000 sivile) (OHCHR 2021, s. 3). Siden starten av konflikten og annekteringen av Krim, har ukrainske myndigheter rapportert om rundt 1 500 000 internflyktninger (UNHCR u.å.).

Ifølge Amnesty International og Human Rights Watch har ukrainske myndigheter og pro-ukrainske paramilitære grupper i løpet av årene med konflikt vilkårlig og langvarig anholdt sivile mistenkt for deltagelse eller samarbeid med væpnede separatistgrupper. På den andre siden av konflikten har separatister pågrepet personer mistenkt for å støtte eller spionere for ukrainske myndigheter. Begge parter kritiseres for å ha holdt personer ulovlig og incommunicado (AI 2020; HRW 2020).

Kildebruk

Vi har brukt både åpent tilgjengelige skriftlige kilder, samt muntlige kilder, i denne responsen. Noen av kildene møtte vi på en informasjonsinnhentingsreise til Ukraina høsten 2019. Andre kilder har vi hatt e-post-korrespondanse med. Flere av de muntlige kildene ønsker av ulike grunner å være anonyme. Dette er kilder som har hatt tilstedeværelse i Ukraina i mange år, både i Kyiv og i østlige deler av landet. De kjenner situasjonen, både humanitært og menneskerettslig, svært godt.

Reaksjoner mot mistenkte væpnede separatister

Samarbeid eller deltagelse i væpnede separatistgrupper er straffbart etter ukrainsk straffelov. Det er vanligvis artikkel 258-3 om *deltagelse i terrororganisasjon* som brukes. Artikkel 260 om *deltagelse i ulovlig væpnet gruppe* brukes også. Det finnes ingen egen straffehjemmel om separatisme² (OHCHR, e-post oktober 2019). Strafferammen etter artikkel 258-3 er mellom åtte og 15 år i fengsel. Deltagelse i ulovlig væpnet gruppe (brudd på artikkel 260) straffes med mellom to og fem år i fengsel (CIS Legislation 2021).

Bestemmelsene i disse artiklene gir rom for vid tolkning hvilket medfører at et bredt spekter av handlinger kan bli straffeforfulgt. Ifølge FNs høykommissær for menneskerettigheter i Ukraina (OHCHR) fantes det per september 2019 hundrevis av saker der personer var anklaget for deltagelse i væpnede separatistgrupper (møte, september 2019).

Det er den ukrainske sikkerhetstjenesten (SBU) som pågriper mistenkte personer for brudd på de ovennevnte artiklene.

Hvor vanlig er det at personer pågripes, mistenkt for å ha deltatt eller samarbeidet med væpnede separatister?

Personer mistenkt for å samarbeide med separatister, har blitt pågrepet og mishandlet i myndighetskontrollert område. Mistanken har vanligvis gått ut på spionasje for Russland, eller deltagelse i væpnede separatistgrupper (HRW, e-post 2020). Ulike kilder anslår at hundrevis av personer fra separatistkontrollerte områder har blitt pågrepet på myndighetskontrollert side i løpet av konflikten.

En periode var det for eksempel ganske vanlig å arrestere personer som kunne brukes i forbindelse med utveksling av krigsfanger. Dette skjedde på begge sider i konflikten. Dette gjaldt hovedsakelig i starten av konflikten – i 2014 – på sommeren og høsten, ifølge en betrodd og pålitelig kilde som ønsker å være anonym (A). Da var det i større grad enn i dag «mulig» å anholde personer ulovlig, dvs. uten lov og dom, for å kunne bruke dem som utvekslingskandidater. Ukrainske myndigheter/militæret hadde den gangen færre personer å utveksle enn de væpnede separatistgruppene hadde. Flere sivile ble derfor pågrepet. Fangeutvekslinger har blitt mer formalisert med årene. Krigsfanger må etterforskes, og stilles for retten, før de utveksles. Dette tar tid, i snitt to år fra separatistene ber om utlevering til det faktisk skjer (Kilde A, e-post, mai 2021).

---

² Separatisme er ikke et juridisk begrep i den ukrainske straffeloven, selv om media og noen politikere bruker begrepet i uttalelser. Flere artikler i straffeloven kan imidlertid «forstås» som separatisme: Handlinger rettet mot voldelig endring av den konstitusjonelle orden eller overtagelse av makten (art. 109), overtredelse av Ukrainas territoriale integritet (art. 110) og høyforræderi (art. 111) (e-post, oktober 2019).

Det er langt færre tilfeller der personer arresteres for terroranklager i dag enn det var de første årene etter at konflikten brøt ut (2014–2016), da konflikten var på sitt mest intense (HRW, e-post mars 2020; anonym kilde A, e-post mars 2020 og mars 2021). Verken HRW eller Amnesty International kjente per august 2020 til nye tilfeller av forsvinninger eller langvarige ulovlige anholdelser siden 2016, da SBUs fengsel i Kharkiv ble stengt (Amnesty International og HRW 2020). Fengselet ble stengt etter en skandale der SBU nektet FNs komite mot tortur adgang, og Amnesty og HRW skrev om forholdene i fengselet. Mellom 2014 og 2016 verifiserte OHCHR sakene til rundt 184 personer som lenge ble holdt incommunicado i dette fengselet, uten at det ble opprettet offisiell straffesak og uten tilgang til advokat og helsetjenester. Etter dette har fengselet blitt renoveret og gjenåpnet. Per september 2019 var ikke OHCHR kjent med at personer ble holdt der ulovlig. Men etter det organisasjonen kjente til, skulle SBU fremdeles være i besittelse av andre lokaler der de ulovlig skal ha holdt mistenkte for tilknytning til væpnede separatistgrupper (OHCHR, møte september 2019).

OHCHR dokumenterer imidlertid fortsatt klager om kortvarige, vilkårlige anholdelser i regi av SBU (som sitert i Amnesty International og HRW 2020).

Det er svært grundige kontroller på grensen mellom separatistkontrollerte områder og myndighetskontrollert område (kontaktlinjen). En internasjonal organisasjon med tilstedeværelse øst i Ukraina (e-post, mai 2020) har opplyst at det å krysse kontaktlinjen er omtrent som å krysse en internasjonal grense, da både passerende og bagasje sjekkes grundig. Det er grundigere kontroll av menn enn kvinner: Menn må svare på flere spørsmål og legge frem flere dokumenter, blant annet om sin militære historikk.

Den internasjonale organisasjonen kjente i mai 2020 ikke til at menn som aldri har hatt noe med separatistenes væpnede styrker å gjøre, vilkårlig bortføres eller pågripes på kontaktlinjen. Kilden opplyste at NGO-er overvåker situasjonen på grensen over til separatistkontrollerte områder, og ville ha fanget det opp dersom det hadde skjedd noe slikt der (internasjonal organisasjon, e-post, mai 2020). OHCHR i Ukraina (møte, september 2019) opplyste imidlertid at det kan være tilstrekkelig å ha en offisiell forbindelse til myndighetene i separatistkontrollerte områder for å være av interesse for SBU. Hvilke offisielle forbindelser/stillinger dette gjelder, kommer vi tilbake til senere i responsen.

Basert på disse kildenes uttalelser, er det etter Landinfos vurdering ikke slik at unge eller middelaldrende menn fra separatistkontrollerte områder i dag automatisk og vilkårlig pågripes dersom de reiser over til den andre siden. Ukrainske myndigheter må fatte interesse for noe konkret før personer pågripes.

Behandling etter pågrepelse

OHCHR opplyste til Landinfo i et møte i september 2019 at dersom man pågripes, mistenkt for tilknytning til separatistenes væpnede grupper, er det fare for at man

kan bli torturert. Formålet med pågrepelse og mishandling er å skaffe informasjon og presse mistenkte til å tilstå eller samarbeide. OHCHR (som sitert i U.S. Department of State 2021, s. 19) skal ikke ha mottatt rapporter om tortur i 2020, men mistenker at slike tilfeller kan være underrapportert fordi personene fremdeles satt i varetekt eller var redde for represalier.

OHCHR har merket seg at antallet pågrepne som hevder de har blitt utsatt for mishandling eller tortur, har sunket betydelig sammenlignet med de tidligere årene av konflikten (som sitert i U.S. Department of State 2021, s. 20). Mishandling og tortur var spesielt utbredt i SBUs fengsel i Kharkiv i perioden 2014–2016 (OHCHR, møte september 2019).

Etterforskning av myndighetsmisbruk

Flere kilder som Amnesty (2020), HRW (2020) og OHCHR (som sitert i U.S. Department of State 2021, s. 20) sier det er et problem at ukrainske myndigheter ikke i tilstrekkelig grad etterforsker tidligere meldte tilfeller av tortur og mishandling. OHCHR var i september 2019 heller ikke kjent med at noen i SBU hadde blitt stilt til ansvar for lovbrudd begått i fengselet i Kharkiv.

Besittelse av dokumenter fra opprørskontrollerte områder

Kilder vi intervjuet på informasjonssinnhentingsreisen til Ukraina i 2019, mente at det å være i besittelse av ulike typer offisielle dokumenter fra separatistkontrollerte områder, eller dokumenter som viser at man har bodd der, ikke er tilstrekkelig til å vekke SBUs interesse i myndighetskontrollert område (Kharkiv Human Rights Group; OHCHR, møter i Kyiv september 2019).

Reaksjoner mot personer som har samarbeidet med eller jobbet for sivile myndigheter i separatistkontrollert område

Det å ha hatt ulike typer sivile stillinger i offentlig sektor i separatistkontrollerte områder, har medført at personer har blitt mistenkt for å samarbeide med separatister. Landinfo har rådført seg med flere ulike kilder om dette.

HRW opplyste til Landinfo i en e-post i mars 2020 at de fleste tilfellene de kjente til, var fra perioden 2014–2016. På dette tidspunktet var det ifølge organisasjonen en bølge av slike tilfeller, særlig mot personer som underviste på universiteter. HRW var ikke kjent med nyere slike saker, med unntak av ett tilfelle i 2018.

Den anonyme kilden (A), som vist til tidligere i responsen, hadde per mars 2020 ikke dokumentert noen slike tilfeller. De mente årsaken kunne være at personer bosatt i separatistkontrollerte områder og som har stillinger i offentlige etater og

mottar lønn fra DNRs/LNRs budsjetter, som universitetsrektorer eller ledere av utdanningsavdelinger i byer, svært ofte unnlater å reise til myndighetskontrollerte områder. Kilden kjente til at separatistledere hadde utstedt «dekreter» som forbød dem å reise ut av DNR/LNR. Kilden var også kjent med at offentlige ansatte hadde blitt presset til å kvitte seg med sine ukrainske pass og skaffe seg DNR/LNR-pass, hvilket gjør det omtrent umulig for dem å forlate separatistkontrollerte områder.

Mange offentlig ansatte har også blitt registrert på nettsiden Myrotvoret, et nettsted som drev en database med opplysninger om personer som var definert som «fiender av Ukraina»-artikkel.³ I tillegg har mange lærere i DNR/LNR, trolig uten samtykke, blitt plassert på medlemslister til organisasjonen Mir Luganshine (en såkalt politisk bevegelse) eller andre liknende organisasjoner. Disse organisasjonene brukes av separatistene for å bevise folkelig støtte til de selverklærte folkerepublikkene. Medlemslistene skal være offentlige og er tilgjengelige for ukrainske sikkerhetsmyndigheter (kilde A, e-post, mars 2020).

Den samme kilden (kilde A, e-post, mars 2020) har dessuten fulgt noen saker der forretningsmenn har blitt tiltalt for å finansiere terrorisme som følge av å ha drevet forretningsvirksomhet i separatistkontrollerte områder. Dette har som regel vært mellomstore til store økonomiske operatører, eller næringsdrivende, som eksporterer og importerer varer til separatistkontrollerte områder, til tross for handelsrestriksjoner innført av ukrainske myndigheter.

Kilden påpekte helt generelt at de som deltok i organiseringen av folkeavstemningene i separatistkontrollerte områder i 2014, og/eller i væpnede separatistgrupper, er mer utsatt for å bli pågrepet og tiltalt etter konfliktrelaterte anklager (som omtalt på s. 3) enn dem som har hatt sivile stillinger i det offentlige (e-post, mars 2020).

---

³ Ifølge det uavhengige nettstedet Open Democracy (OD) ble nettstedet Myrotvoret etablert av tidligere myndighetspersoner og tidligere SBU-ansatte. Nettstedet drev siden 2014 en database med personlige opplysninger om personer som ble vurdert som «fiender av Ukraina» – soldater som har kjempet for separatistene, deltagere i anti-Maidan-demonstrasjoner og offentlige ansatte i folkerepublikkene Donetsk og Lugansk. Ifølge OD var databasen til stor hjelp for sikkerhetstjenesten, og ukrainske myndigheter godkjente stilltiende nettstedet (Petik & Herasym 2016). Nettstedet publiserte navn på svært mange personer det mente var fiender av Ukraina, trolig mer enn 30 000 (Euromaidan Press 2015; LB.ua 2015). Tallene omfattet også mange journalister, også utenlandske, som dekket situasjonen i øst (Kramer 2016). Nettstedet ble stengt i desember 2019 (112.ua 2019).

Reaksjoner mot familiemedlemmer til mistenkte separatister

På spørsmål fra Landinfo om situasjonen til familiemedlemmer av væpnede separatister, svarte den (samme) anonyme kilden (A) (e-post, mars 2021) at de har mottatt klager fra familiemedlemmer om reaksjoner eller straffeforfølgelse fra ukrainsk politi eller sikkerhetspoliti.

Kilden opplyste at de aldri har mottatt mange slike klager fra familiemedlemmer. De berørte har vanligvis vært nære familiemedlemmer av mistenkte separatister, slik som mødre og ektefeller. Klagene har omfattet familiemedlemmer til personer mistenkt for å være aktive separatister (det vil si at de er etterlyst) og allerede pågrepne separatister. I sistnevnte tilfeller er kildens inntrykk at myndighetene retter reaksjoner mot familiemedlemmer for å få en tilståelse eller informasjon fra den pågrepne separatisten.

Klager på reaksjoner mot familiemedlemmer som kilden har mottatt, kan deles inn i to grupper:

- Generelle klager fremmet av myndighetene i separatistkontrollerte områder på vegne av de angivelige ofrene, til internasjonale organisasjoner, for å beskytte familiene til separatister
- Individuelle klager fra familiemedlemmer til mistenkte separatister

Kilden (e-post, mars 2021) deler igjen de individuelle klagene inn i to grupper:

1. Klager om vilkårlig straffeforfølgelse

Ukrainsk lov forbyr utbrytterrepublikkene DNR og LNR, og all militær aktivitet for disse, er straffbar. Individuer som har drevet slik militær aktivitet, kan anklages for medlemskap i en terrororganisasjon, eller i en ulovlig væpnet gruppe (art. 258 og 260 i den ukrainske straffeloven). Innenfor rammen av slike etterforskninger, kan familiemedlemmer til mistenkte bli kalt inn til avhør.

I noen tilfeller oppfatter familiemedlemmer til mistenkte separatister etterforskningen og avhørene som skremmende eller truende, selv om etterforskningen følger straffeprosessuelle regler. Familiemedlemmer til separatister kan også selv bli etterforsket på grunn av egen angivelig ulovlig aktivitet. I 2015 og 2017 var det ifølge kilden noen saker der ektefeller eller mødre til angivelige separatister ble straffet for å ha gitt informasjon på telefon om det ukrainske militærets bevegelser nær kontaktlinjen. De hevdet selv de hadde blitt straffet utelukkende som følge av at de hadde holdt kontakt med familiemedlemmer, som bodde i de separatistkontrollerte områdene. Kilden har ikke sett noen tilsvarende saker i perioden 2019 til 2021. Hovedinntrykket til kilden er at det ikke har vært mange slike saker med vilkårlig straffeforfølgelse av familiemedlemmer.

2. Klager om reaksjoner (ikke straffefølgelse) mot familiemedlemmer

I noen tilfeller har ikke familiemedlemmer blitt formelt siktet, men holdt «under lupen» til SBU. Selv om SBU kunne ha gjennomført formell etterforskning av familiemedlemmer som følge av deres tilknytning til opprørere, opplever familiene granskningen/overvåkingen til SBU som ulovlig, og utelukkende som følge av at de er i slekt med opprørere. Noen har også klaget på at SBU-ansatte har oppført seg aggressivt og truende. Samtidig, skriver kilden, driver SBU med anti-terroretterforskning. Det er således en del av deres virksomhet å drive skjult overvåking/spaning. Ettersom mange familiemedlemmer (bosatt i myndighetskontrollert område) holder kontakt med slektninger i opprørskontrollert område, blant annet via telefon, sosiale medier og når de krysser kontaktlinjen, har nettopp familiemedlemmer blitt en gruppe som SBU følger med på.

Til tross for at vilkårlig straffefølgelse eller andre reaksjoner mot familiemedlemmer aldri har vært utbredt og blitt mindre vanlig de siste årene, hevder kilden at familiemedlemmer likevel kan ha blitt indirekte berørt. Dette dreier seg om tilfeller der væpnede separatister skal ha blitt tvunget til å samarbeide med ukrainske myndigheter, som følge av trusler rettet mot familiemedlemmer. Kilden kjenner ikke til saker der slike trusler har blitt realisert.

Det generelle bildet om at familiemedlemmer til separatister er utsatt for reaksjoner, er overdrevet, ifølge den ovennevnte kilden (e-post, mars 2021). Samtidig, skriver kilden, kan de ikke se bort fra (rule out) at i individuelle saker, særlig de som ikke er undersøkt av kilden, kan slektskap med et nåværende eller tidligere medlem av væpnet separatistgruppe, medføre grovere eller tøffere behandling av ukrainsk politi og sikkerhetsstyrker.

Om Landinfos responser

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos responser er basert på opplysninger fra nøye utvalgte informasjonskilder, og kan bygge på både skriftlig og muntlig kildemateriale. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo, og er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema. Responsene er utarbeidet innenfor korte frister, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- 112.ua (2019, 10. desember). Myrotvoret's website to shut down its servers on December 10. *112.ua*. Tilgjengelig fra <https://112.international/ukraine-top-news/myrotvoret-website-to-shut-down-its-servers-on-december-10-46407.html> [lastet ned 10. juni 2021]
- AI, dvs. Amnesty International (2020, 6. august 2020). *Ukraine: Justice still needed for victims of unlawful detention in Eastern Ukraine*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5028522020ENGLISH.pdf> [lastet ned 23. juni 2021]
- CIS Legislation (2021, 30. mars 2021). *Criminal Code of Ukraine*. CIS Legislation Tilgjengelig fra <https://cis-legislation.com/index.fwx> [Elektronisk abonnements-tjeneste, lastet ned 25. juni 2021]
- Euromaidan Press (2015, 8. januar). New website publishes details on Russian terrorists in Ukraine. *Euromaidan Press*. Tilgjengelig fra <http://euromaidanpress.com/2015/01/08/new-website-publishes-details-on-russian-terrorists-in-ukraine/> [lastet ned 10. juni 2021]
- Fischer, Sabine (2019). The Donbas conflict. Opposing interests and narratives, difficult peace process. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. Tilgjengelig fra https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf [lastet ned 4. juni 2021]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2020, 6. august). *Ukraine: Justice still needed for victims of unlawful detention in Eastern Ukraine*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/08/06/ukraine-justice-still-needed-victims-unlawful-detention-eastern-ukraine> [lastet ned 4. juni 2021]
- Kramer, Andrew E. (2016, 05.06.2016). Branded a "terrorist" for reporting two sides of Ukraine's war. *New York Times*. Tilgjengelig fra

<https://www.nytimes.com/2016/06/06/world/europe/reporter-branded-terrorist-ukraine.html>
[lastet ned 11. mai 2021]

LB.ua (2015, 28. april). Ombudsmen vimagaje zakriti sajt "Mirotvorets" [Ombudsmann krever at nettsiden "Mirotvorets" stenges]. *LB.ua*. Tilgjengelig fra https://lb.ua/news/2015/04/28/303369_ombudsman_potrebovala_zakrit_sajt.html [lastet ned 10. juni 2021]

OHCHR (2021, 6. mai). *Conflict-related civilian casualties in Ukraine*. Geneve: OHCHR. Tilgjengelig fra <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-05/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2030%20April%202021%20%28rev%206%20May%202021%29%20EN.pdf> [lastet ned 7. juni]

OSCE (2020, 20. august). *Press statement of special representative Grau after the regular meeting of the Trilateral Contact Group on 19 August 2020* Kyiv: OSCE. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/chairmanship/460870> [lastet ned 4. juni 2021]

OSCE (2021, 5. mai). *January - March 2021: Trends and observations from the Special Monitoring Mission to Ukraine*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/485372> [lastet ned 7. juni 2021]

Petik, Oles & Herasym, Halyna (2016, 03.06.2016). Critical thinking at (the) stake: Ukraine's witch hunt against journalism. *Open Democracy*. Tilgjengelig fra <https://www.opendemocracy.net/en/odr/critical-thinking-at-stake-ukraine-s-witch-hunt-against-journali/> [lastet ned 11. mai 2021]

Sasse, Gwendolyn (2018, 3.mai). *Ukraine's new military engagement in the Donbas*. Brussel: Carnegie Europe. Tilgjengelig fra <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/76246> [lastet ned 4. juni 2021]

U.S. Department of State (2021, mars). *Ukraine 2020 Human rights report*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/UKRAINE-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [lastet ned 7. juni 2021]

Ukraine Crisis Media Center (2018). *Old war, new rules: what comes next as ATO ends and a new operation starts in Donbas?* Kyiv: Ukraine Crisis Media Center. Tilgjengelig fra <https://uacrisis.org/en/66558-joint-forces-operation> [lastet ned 4. juni 2021]

UNHCR (u.å). *Ukraine: Internally Displaced Persons (IDP)*. Geneve: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons> [lastet ned 7. juni 2021]

Muntlige kilder

Anonym kilde A, e-post 10. mars 2020, 5. mars 2021, 19. mai 2021.

Internasjonal organisasjon, e-post 20. mai 2020.

HRW, e-post 4. mars 2019.

Kharkiv Human Rights Group, møte september 2019.

OHCHR, møte i Kharkiv og Kyiv september 2019.

© Landinfo 2021

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.